

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่แผนแรกเป็นต้นมา พระสงฆ์ไทยในฐานะเป็นพลังทางจารีตนิยม (Traditional forces) ได้ถูกระดม มาช่วยในโครงการพัฒนาชนบทโครงการยกระดับศีลธรรมและศรัทธาในพุทธศาสนา ต่าง ๆ มากมาย พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนช่วยให้โครงการต่าง ๆ ของรัฐประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาโดยตรงหรือด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาชุมชน การให้การอบรมสั่งสอนประชาชน และการนำประชาชนในการพัฒนา

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติ ฉบับที่ 8 ได้เน้นจุด ศูนย์กลางของการพัฒนาไปที่มนุษย์ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของ คนนั่นเอง ซึ่งก็นับได้ว่าการที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ ล้วนแล้ว แต่สนับสนุนการดำเนินงานโดยภาพรวมของประเทศอย่างแท้จริง

ในปัจจุบันนี้มีพระสงฆ์นักพัฒนาอยู่ในหลายสาขา ซึ่งก็ล้วนแต่มีความตั้งใจ จริงที่จะร่วมกันพัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ และในโครงสร้างของสังคมไทย แกนหลักของความสัมพันธ์ทางสังคม คือ สถาบันสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กันภายในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยยังคงเป็นสังคมที่ประเพณี เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตคนไทยมานานนับหลายศตวรรษ จนกลายเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตลอดจนความเป็นอยู่ของคนไทยทุกหมู่เหล่าทุกสาขามาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีตจน ถึงปัจจุบัน ศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดปลูกฝัง

วัฒนธรรมและจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง

โดยเหตุที่พระพุทธศาสนาและพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะเผยแผ่ต่อไป บุคคลที่สำคัญยิ่ง คือ พระสงฆ์ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สั่งสอน อบรม และให้ความรู้ด้านศีลธรรมอันดี เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนไทยส่วนใหญ่

ความสำคัญของศาสนากับสังคม

โดยทั่วไปศาสนามีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนด้านการสาธารณสุข ก็เข้ามามีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทต่อชีวิตและจิตใจของบุคคลในการสร้างความรักความเมตตาต่อมนุษย์และสัตว์ร่วมโลกที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย หลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาให้ละเว้นความชั่ว ซึ่งถือว่าเป็นบาป และให้ปฏิบัติดีซึ่งผลให้สังคมส่วนรวมมีความสงบสุขและมั่นคงสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

กล่าวโดยสรุปพระพุทธศาสนา มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมไทย โดยทำหน้าที่หลักอยู่ 3 ประการ (พจนานุกรม ศาสนาไทย 2533 : 2)

1. ให้การอบรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการอยู่ร่วมกันของสังคมแบบชาวพุทธ เช่น การรู้จักมีเมตตากรุณาต่อสัตว์และเพื่อนร่วมโลก มีความโอบอ้อมอารีช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การวางตนให้เหมาะสมกาลเทศะ เช่น บุตรต่อบิดามารดา ศิษย์ต่อครูบาอาจารย์ ผู้น้อยต่อผู้อาวุโส เป็นต้น

2. เป็นกลไกในการควบคุมสังคม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 จะช่วยให้ประชาชนยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ ลดความขัดแย้งทางสังคม และปัญหาทางสังคมได้นานับประการ

3. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา อันได้แก่ พิธีบวชนาค งานศพ งานบุญในเทศกาลวันธรรมสวนะ จะช่วยหล่อหลอมให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม

คำจำกัดความเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธรูปศาสนา คนทั่วไปมักนึกถึงเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ และ วัดวาอาราม แต่โดยแท้ที่จริงพระพุทธรูปศาสนา มีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประเภท (คณิงนิตย์ จันทบุตร อ้างใน ประสพสุข พันธูประชวร, 2535 : 20)

1. ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป
2. ศาสนบุคคล ได้แก่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา
3. ศาสนธรรม ได้แก่ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
4. ศาสนพิธี ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ข้อปฏิบัติเพื่อความพร้อม

เพื่องของหมู่คณะ

บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย

บทบาทของพระพุทธรูปศาสนาที่มีต่อการพัฒนาสังคม มิได้เป็นอยู่เฉพาะหลัก พุทธธรรมเท่านั้น แต่ทั้งวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญควบคู่กันไป โดยวัดและพระสงฆ์ จะมีบทบาทในการ เป็นสถานที่และเป็นผู้ถ่ายทอดหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้นำไป ปฏิบัติ ซึ่งจะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและ ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัดและพระสงฆ์ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลาง อนุเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา สาธารณสุข ศิลปวัฒนธรรม และ พิธีกรรมต่าง ๆ ฯลฯ (พินิจ ลากชนานันท์, 2529 : 80)

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ (คณิงนิตย์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธรูปศาสนาในประเทศไทย อ้างใน ประสพสุข พันธูประชวร, 2535 : 22-23)

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง

1.1 การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรทุกระดับอายุ ให้ได้บวชตาม ประเพณี และหากผู้ที่บวชนั้นศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติธรรมวินัยที่พระสงฆ์ผู้เป็น อุปัชฌาย์อาจารย์ให้นิสัย ให้อนุศาสน์และอบรมสั่งสอนอย่างจริงจังเมื่อลาสิกขาไปก็ จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมไทย

1.2 การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มีทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ นอกจาก นี้การเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือ ธรรมะเผยแพร่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูตงานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำ ตำบล ซึ่งล้วนเป็นงานที่ทำให้ประชาชนได้ทราบ ได้รู้จัก ได้นับถือและได้ปฏิบัติดีและ ปฏิบัติชอบตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

1.3 บทบาทด้านการศึกษา แยกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. การจัดการศึกษาสำหรับภิกษุสามเณร มีการจัดตั้ง มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหามงกุฎวิทยาลัย พ.ศ. 2488 และมหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490

ข. การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่ประชาชน เช่น การสอน ศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ การสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชน การ จัดตั้งหน่วยพุทธมามกะ ผู้เข่าวัด ในหมู่บ้าน ตำบล การจัดตั้งและดำเนินการ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดตั้งห้องสมุด ในวัด การตั้งโรงมหรสพ การจัดตั้งและดำเนินการสำนักวิปัสณาต่าง ๆ งานเหล่านี้ ล้วนชักนำเด็กและประชาชนให้ได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามหลักธรรมใน พุทธศาสนา เพื่อเป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพของพลเมืองต่อไป

ค. การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ เช่น การพระศาสนาของวัดของชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพของประชาชนสืบไป (เข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ อ่างใน ประสพสุข พันธประยุทธ์, 2535 : 23)

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติของพุทธศาสนา การสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ มีดังนี้

2.1 การให้ความสะดวก ในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ ฯลฯ งานประเพณีส่วนรวม เช่น ทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญ บำเพ็ญกุศล เช่น การแนะนำพิธีการ จัดเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธี การให้ศีลและสรณะ การเจริญพระพุทธรูป การสวดมนต์ การรับถวายทานต่าง ๆ การเทศน์ การอนุโมทนา ทั้่งงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการ ตลอดจนงานรัฐพิธี และพระราชพิธี

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาศีล เช่น ขีหรือคนชรา

2.4 การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกลงแก่ประชาชนที่ขัดสนปลูกบ้านพักอาศัย

2.5 การดูโศคชะดาราตี การประพรมน้ำพระพุทธรูป การให้ถุภษยาม บางกิจการที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่อาจจะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยเลื่อมใสศรัทธาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านขวัญกำลังใจ

2.6 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เพื่อประชุมราษฎรเป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจกรรมบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

2.7 รักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาหน้าที่การงานการเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

2.8 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัย

ธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองของผู้บริจาคแก่ผู้ประสบภัยต่าง
ท้องถิ่น และยังมีการสงเคราะห์ด้านวัตถุอย่างอื่น แบบอื่น แก่เอกชนและประชาชน
อีกมาก

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความ
ปลอดภัยของชาติและกิจกรรมสังคมทางจิตวิทยา เป็นต้นว่า

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การควรทำ
และควรเว้น ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติตามคำแนะนำ
ชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครอง

3.2 ช่วยกิจการบริหารของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ช่วยสอนหนังสือ
เผยแพร่กิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล ชักชวนประชาชนให้มาช่วยราชการร่วมมือร่วมใจ
กับเจ้าหน้าที่ปกครองทุกระดับ

3.3 สงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นที่วัดตั้งอยู่ เช่น การสงเคราะห์
อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคแก่ผู้ยากจน ยากไร้หรือประสบภัย

3.4 ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง เช่น ชักนำหรือ
เป็นศูนย์กลางให้หน่วยราชการ อำเภอ จัดอบรมลูกเสือชาวบ้าน การอบรมไทยอาสา
ป้องกันชาติ การสงเคราะห์ชาวเขา การช่วยบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษ

พระสงฆ์ในฐานะผู้นำชนบท

ในท้องถิ่นชนบท นอกเหนือจากฆราวาสทั่วไปแล้ว พระสงฆ์หรือพระภิกษุ
จะมีบทบาทเป็นผู้นำที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะว่าพระสงฆ์
เป็นผู้ที่ชาวบ้านศรัทธาเชื่อถือ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านนิยมสรรเสริญ (Esteem) มี
เกียรติภูมิ (Prestige) เกียรติ (Honor) ได้รับการยอมรับในสังคม (Respect)
และบางครั้งอาจจะรวมถึงมีอำนาจ (Power) ด้วย ในชนบท "วัด" กลายเป็น
ศูนย์กลางของชุมชนหรือสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นศูนย์
กลางของความร่วมมือ การทำงานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ชาวบ้านมีความรู้สึกเช่นนี้

เพราะชาวบ้านมีความรู้สึกว่ "พระสงฆ์ เป็นผู้ประพตติธรรม มีความบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจอย่างหนึ่ง และที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกว่พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าพวกตน สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ทั่วไป อันเป็นความรู้สึกในฐานะศิษย์กับอาจารย์ เป็นเรื่องรักษาความเคารพเชื่อถือได้ขึ้นของมันคงยิ่ง รวมไปถึง 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมคือ"

1. บริสุทธิ์
2. เสียสละ
3. ผู้นำทางสติปัญญา (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต "บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน" ในการสัมมนาเรื่อง "พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน" ณ สหายสมาคมในพระบรมราูปถัมภ์ 9-11 สิงหาคม 2512 อ้างใน บำรุง สุขพรรณ 2525 : 34-35)

สำหรับความสำคัญของศาสนาในสังคมนั้น จะมีผลทางด้านจิตใจ ดังนี้

1. ชีวิตมนุษย์ไม้อาจจะเป็นอยู่ได้และมีความหมายด้วยวัตถุประสงค์อย่างเดียว แม้จะสามารถสร้างวัตถุประสงค์องความต้องการได้ทุกสิ่ง แต่ก็ต้องเหนื่อยหน่ายเพราะความไม่รู้จักจบจักสิ้นและไม่สามารถสนองความต้องการได้เต็มจริง คุณค่าทางจิตใจจะยังมีความหมายอยู่ต่อไป
2. มนุษย์ยังไม่สามารถสร้างระบบการควบคุมทางสังคมในด้านความประพฤติให้ได้ผลแท้จริง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องยึดเหนี่ยวควบคุมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็กฎหมายระบบการศาล ตำรวจ เป็นต้น
3. มนุษย์ไม่มีความรู้จริงถึงที่สุดเกี่ยวกับธรรมชาติโดยเฉพาะชีวิตของตน แม้ว่าจะเจริญด้วยวิทยาศาสตร์เพียงใด

เนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนาในชนบทไทย จะเห็นว่ามีวัดอยู่ทั่วไปเกือบทุกหมู่บ้าน แทบจะกล่าวได้ว่า เมื่อมีหมู่บ้านก็มีวัดคู่กัน ลักษณะของวัดในชนบทจะมีกุฏิ โบสถ์ หอฉันท์ หอระฆัง สระน้ำ บางวัดมีสุสาน มีสนามเป็นลานกว้าง

มีโรงเรือนปรีดิธรรม บางหมู่บ้านโรงเรือนประชาบาลก็อาศัยศาลาวัด (พิชฌ์
สมพงษ์ อ้างใน บำรุง สุขพรรณ, 2525 : 36-37)

- ก. เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระเพื่อ
รับการฝึกอบรมทางศิลปกรรม มาบวชเรียน
- ข. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน
- ค. เป็นสถานพยาบาล
- ง. เป็นที่พักคนเดินทาง
- จ. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อน
- ฉ. เป็นสถานที่จัดงานบันเทิง งานเทศกาล มหรสพต่าง ๆ
- ช. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัวและ
ความทุกข์ต่าง
- ซ. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ตลอดจน
เป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์
- ฌ. เป็นคลังพัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัด
หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน
- ฎ. เป็นศูนย์กลางบริหารที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุม
บอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ
- ฏ. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอื่นเป็นเรื่องผูกพัน
ของคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต

จากสภาพเหตุการณ์ข้างต้นทำให้วัดมีส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของ
ชาวบ้านอย่างมากด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวบ้านด้วย
ซึ่งถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและศิลปกรรม ปลูกฝังบุคคลิกภาพต่าง ๆ
ได้อย่างดีเยี่ยม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ใน
การพัฒนาท้องถิ่น โดยมิมีมูลเหตุที่จะกล่าวต่อไปนี้

ปัจจุบันโรคเอดส์เป็นโรคที่เป็นปัญหาของทุกประเทศทั่วโลก ประเทศไทยได้กำหนดให้โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่ต้องแจ้งความตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523 ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 (เขาวัตน์ ปรปักษ์ขาม และคณะ 2528 : 1) สถานการณ์โรคเอดส์ในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีแนวโน้มพบผู้ติดเชื้อเอดส์เพิ่มมากขึ้นในทุกจังหวัดของประเทศและทุกอาชีพ แม้กระทั่งนักเรียนนักศึกษา สตรีตั้งครรภ์ ฯลฯ จึงเห็นว่าทุกกลุ่มอาชีพเป็นกลุ่มเสี่ยงทั้งสิ้น

จากสรุปลักษณะการณ์โรคเอดส์ จนถึงวันที่ 30 เมษายน 2540 กองโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่า มีผู้ป่วยเอดส์สะสมที่เกิดเชื้อแต่ยังไม่มีอาการจนถึงระยะสุดท้าย รวม 188,198 ราย (กองโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข 2540 ก : 1) และจากการคาดประมาณจำนวนผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยโรคเอดส์ในประเทศไทย โดยใช้สมมติฐานพฤติกรรมเสี่ยงของประชาชนไม่เปลี่ยนแปลงตลอดช่วงเวลาในอนาคต นับจากปี พ.ศ. 2536 จนถึงปี พ.ศ. 2543 จะมีจำนวนผู้ติดเชื้อโรคเอดส์จากมารดา 62,783 ราย และอีกประมาณ 10 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2548 จะมีผู้ติดเชื้อเอดส์ถึง 1,826,768 ราย (การสัมมนาระดับชาติ 2538 : 14 อ้างใน เฉลิมพล พลมุข, 2539 : 1)

องค์การอนามัยโลกได้คาดการณ์ไว้ว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ที่ยังไม่ปรากฏอาการป่วยแต่สามารถแพร่เชื้อไปสู่บุคคลอื่นได้ จะมีประมาณ 5-10 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 และในปี พ.ศ. 2544 เป็นปีที่กำหนดเป้าหมายให้ประชากรทั่วโลกมีสุขภาพดีถ้วนหน้า (health for all) แต่จะมีผู้ป่วยเอดส์ทั่วโลกไม่น้อยกว่า 200 ล้านคน หากมาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ไร้ผล (นิยวาดี พรหมอยู่ 2530 : 3 อ้างใน เฉลิมพล พลมุข, 2539 : 2)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระทรวงสาธารณสุขจะเร่งหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ แต่ก็ไม่สามารถให้บริการผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากจำนวนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีไม่เพียงพอ งบประมาณมีจำนวนจำกัด ประกอบกับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีการต้องให้บริการผู้ป่วยอื่น ๆ บุคลากรให้บริการมียังไม่ทั่วถึง ประกอบกับจำนวนผู้ป่วยเอดส์มีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้องค์กรทาง

ศาสนาและเอกชน จำเป็นต้องเข้ามาให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ซึ่งเป็นผู้ที่ตกอยู่ในสภาวะการกีดกันที่ต้องทนทุกข์ทรมานอันยาวนานจากโรคดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรสงฆ์ที่วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรีได้จัดตั้งโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ขึ้น เพื่อให้การดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ในวาระสุดท้าย โดยการนำหลักธรรมคำสอนหลักปฏิบัติของพุทธศาสนามาใช้ร่วมกับวิธีทางการแพทย์

ในการจัดตั้งโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ขึ้นมา โดยองค์กรสงฆ์วัดพระบาทน้ำพุ ซึ่งพระสงฆ์ผู้ริเริ่มโครงการ และเจ้าหน้าที่ผู้สนับสนุนแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถจะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องประสบปัญหานานับประการ การจัดตั้งโครงการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ การยอมรับและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จึงจะทำให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จได้

จากที่มาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกล่าสือสารเพื่อการพัฒนาของพระสงฆ์
2. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำความคิดเห็นของชุมชน
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับการเป็นผู้นำความคิดเห็นของพระสงฆ์ ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ พฤติกรรมกล่าสือสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ ตามลักษณะทางประชากรของประชาชน
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเป็นผู้นำ (Leadership) และความน่าเชื่อถือ (Credibility) ในตัวพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์

6. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์
7. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์
8. เพื่อหาตัวแปรที่มีอิทธิพลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์ เรียงตามลำดับ

ปัญหาการวิจัย

1. พระสงฆ์สื่อสารเรื่องโครงการธรรมรักษณีเวศน์กับประชาชนในรูปแบบใด และในปริมาณมากน้อยเพียงใด
2. พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิดเห็นของชุมชนมากน้อยเพียงใด
3. ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการธรรมรักษณีเวศน์อย่างไรมากน้อยเพียงใด
4. ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นผู้นำความคิดเห็นของพระสงฆ์ ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์แตกต่างกันหรือไม่
5. ความน่าเชื่อถือและความเป็นผู้นำของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์หรือไม่
6. พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์หรือไม่
7. ปริมาณการรับข่าวสารของประชาชนจากพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์หรือไม่
8. ตัวแปรตัวใดมีอิทธิพลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษณีเวศน์มากที่สุดตามลำดับ

สมมติฐานในการวิจัย

1. ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการเป็นผู้นำความคิดเห็นของพระสงฆ์ ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์ พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ ปริมาณการรับสารของพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางประชากรของประชาชน
2. ความเป็นผู้นำของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์
3. ความน่าเชื่อถือของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์
4. พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์
5. ปริมาณการรับข่าวสารของประชาชนจากพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์
6. ความเป็นผู้นำของพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์มากที่สุด

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาคั้งนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทของพระอาจารย์อลงกต ดิกขปัญโญ ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์ในพื้นที่หมู่บ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
2. การศึกษามุ่งศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ของพระอาจารย์อลงกต ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการธรรมรักษ์นิเวศน์

ค่านิยมศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. พระสงฆ์หมายถึง พระอาจารย์อลงกต ดิกขปัญโญ เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพุ หมู่บ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด จังหวัดลพบุรี
2. บทบาท หมายถึง การกระทำหน้าที่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระอาจารย์อลงกต ดิกขปัญโญ ในการเข้าไปเป็นผู้นำการพัฒนา
3. โครงการธรรมรักษณีเวศน์ หมายถึง โครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ脯บทบาทของพระพุทธศาสนา ในการช่วยแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในระยะสุดท้าย มีที่ตั้งอยู่ที่วัดพระบาทน้ำพุ หมู่บ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
4. ความเป็นผู้นำ หมายถึงคุณลักษณะในการเป็นผู้นำความคิดของพระอาจารย์อลงกต ดิกขปัญโญ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะดังนี้
 - มีความรู้ความสามารถ
 - บุคลิกภาพดี
 - มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - อุดทน
 - การศึกษาดี
 - ทนสมัย
5. ความน่าเชื่อถือ หมายถึง คุณลักษณะในตัวพระอาจารย์อลงกต ดิกขปัญโญ ในสายตาของประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะดังนี้
 - ความศรัทธาเชื่อมั่น (Trustworthines) ได้แก่ ความจริงใจ ความเสียสละ ความมีเมตตากรุณา ความน่าไว้วางใจ
 - ความเชี่ยวชาญ (Expertise) ได้แก่ความรู้ ความชำนาญ และความมีสติปัญญา
 - ความคล่องตัว (Dynamism) ได้แก่ ความกระตือรือร้น ความขยันขันแข็ง ความรับผิดชอบต่องาน พุดจริงทำจริง
6. พฤติกรรมการสื่อสารของพระสงฆ์ หมายถึง รูปแบบและวิธีการในการสื่อสารและการถ่ายทอดข่าวสารแก่ประชาชนของพระอาจารย์อลงกต

7. ปริมาณการรับสารของประชาชนจากพระสงฆ์ หมายถึง ความถี่ในการเปิดรับสารของประชาชนจากพระอาจารย์ออลงกต

8. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

8.1 การมีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของให้กับโครงการธรรมรักษณีเวศน์

8.2 การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่โครงการ คือ เป็นเจ้าหน้าที่ในทุกๆระดับของโครงการ และการมีส่วนร่วมในการเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์

8.3 การมีส่วนร่วมในการเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ป่วย คือ ประชาชนที่เสนอตัวเป็นอาสาสมัครคอยช่วยเหลือรักษาผู้ป่วย

8.4 การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือด้านแรงงาน คือ เสียสละกำลังงานของตนเองเข้าช่วยเหลือโครงการในการจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ

8.5 การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม คือ การออกความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ

8.6 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรม คือ การตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรมของโครงการด้านต่าง ๆ

8.7 การมีส่วนร่วมในการประสานงานชุมชน คือ เป็นผู้ประสานงานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ

8.8 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ การใช้บริการหรือใช้ประโยชน์จากกิจกรรมที่ทำในโครงการ หรือ การเป็นผู้ร่วมอบรม, สัมมนา, ดูงาน

8.9 การมีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมคือให้ความสนใจสอบถาม ติดตาม ดูแล การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

8.10 การมีส่วนร่วมในการติดตามการทำงานของคณะกรรมการโครงการให้ความสนใจ สอบถามติดตามดูแล การดำเนินงานพัฒนาโครงการของคณะกรรมการ

8.11 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน คือ การสรุปผลสำเร็จหรือความล้มเหลวของกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของโครงการ

8.12 การมีส่วนร่วมในการชักนำบุคคลอื่นเข้าร่วม คือ การทำหน้าที่ชักชวนเพื่อนบ้าน บุคคลในบ้านของตน ให้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ

8.13 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ คือ การทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูล และกิจกรรมของโครงการให้เพื่อนบ้านและคนในท้องถิ่น ให้รู้จักโครงการธรรมรักษานิเวศน์

8.14 การมีส่วนร่วมดูแลรักษา วัตถุ สิ่งของ ทรัพย์สินต่าง ๆ ของทางโครงการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยจะช่วยให้ผู้รับผิดชอบด้านการพัฒนาชนบท ได้ส่งเสริมให้พระสงฆ์ที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมให้มีบทบาทเป็นผู้นำต่อไป
2. มีประโยชน์ทางวิชาการด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ในเรื่องบทบาทและลักษณะของผู้นำความคิดเห็น (Opinion leader) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย